

ZAMONASINING KO'ZGUSI, TARIXNING ZABARDAST TARJIMONI: OGAHIIY SIYMOSI

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti
1-bosqich talabasi O'ktamova Mushtariy Nazirjon qizi
TDSHU katta o'qituvchisi t.f.b.f.d. PhD V.E.Abirov*

Annotatsiya: Ushbu maqolada XIX asr Xorazm madaniyati va ma'naviyatining yorqin namoyandalaridan biri bo'lgan Muhammad Rizo Ogahiyning adabiy va ilmiy merosi chuqur tahlil etiladi. Shoir, tarixchi va tarjimon sifatida o'z zamonining siyosiy-iqtisodiy va ijtimoiy haqiqatlarini o'z asarlarida o'ziga xos tarzda ifodalagan Ogahiy, ayniqsa, xalqparvarlik ruhida lirik she'rlarida jamiyatning ahvoli, axloqiy qadriyatlar va insoniy munosabatlar haqida chuqur fikrlar bildirdi. Maqolada Ogahiyning bir g'azali misolida uning ijtimoiy-falsafiy dunyoqarashi va jamiyatga bo'lgan munosabati yoritiladi. Shoirning adabiyot va tarixshunoslikka qo'shgan hissasi, uning ilmiy izlanishlari va tarjima faoliyatining o'zbek madaniyati va adabiyotiga qo'shgan katta hissa sifatida ta'kidlanadi. Maqola Ogahiyning o'z davrining haqiqatlarini ifodalashdagi faol roli va uning bugungi kunda ham dolzarb bo'lgan ijodi haqida so'z yuritadi.

Kalit so'zlar: Ogahiy, tarixshunoslik, adabiyot, ma'rifatparvarlik, she'riyat, tarix, milliy ong, Xorazm, ma'naviyat, ilm-fan, tarixiy asarlar, "Zubdat ut-tavorix", "Ta'rih-i Ogahiy", vatanparvarlik, axloqiy qadriyatlar.

Ogahiy va uning tarixshunoslik faoliyati: XIX asrda O'zbekistonning Xorazm viloyatida tug'ilib, o'z zamonining bilimdon va ma'rifatparvar shaxslaridan biri bo'lgan Muhammad Rizo Ogahiy, o'zining ulkan ilmiy, adabiy va tarixiy merosi bilan nafaqat o'z davri, balki keyingi avlodlarga ham salmoqli hissa qo'shgan. U tarixni yozishda va jamiyatni o'zgartirishda o'zining mohir qalamini ishlatgan, ilm va ma'rifatni targ'ib qilgan, she'riyat va tarixshunoslikda yuksak darajaga erishgan shaxs sifatida tarixda o'chmas iz qoldirdi. Ogahiyning ijodi, nafaqat o'ziga xos badiiy uslubi, balki tarixiy xotira va ma'naviyatni saqlashga bo'lgan alohida e'tibori bilan ajralib turadi.

Ogahiy va uning tarixshunoslik faoliyati: Ogahiy, o'z davrida nafaqat shoir, balki olim sifatida ham mashhur bo'lgan. Uning asosiy ilmiy merosi — "**Zubdat ut-tavorix**" (Xorazm tarixi) va "**Ta'rih-i Ogahiy**" kabi asarlari bo'lib, bu asarlar turkman, mo'g'ul, o'zbek va xorazm xalqining tarixini o'zida aks ettiradi. Ogahiy tarixshunos sifatida tarixiy voqealarni badiiy tafakkur bilan bog'lab, ularni nafaqat faktlar, balki inson ruhiyatining teranligi bilan ham tasvirlagan.

Ogahiy tarixni faqat qadimgi voqealar yig'indisi sifatida emas, balki milliy ong rivojlanishidagi muhim bosqich sifatida qaragan. Uning tarixshunoslikdagi uslubi – "tafsil va tasvir"ni birlashtirishda ko'zga chalinadi. Ogahiy tarixiy ma'lumotlarni san'at bilan birlashtirib, ularni zamonaviy o'quvchilarga aniq, ammo jozibali tarzda taqdim etishga muvaffaq bo'lgan. Tarixni yozishda u faqat sodda voqealarni keltirmadi, balki ularni murakkab va to'liq saboqlar bilan boyitgan va ular orqali jamiyatni o'zgartirishga, yaxshilashga undagan.

Ogahiy va adabiy ijodi: Ogahiy, shuningdek, o'zining she'riy ijodi orqali ham ma'rifatparvarlikni targ'ib qilgan. Uning she'rlarida vatanparvarlik, axloqiy qadriyatlar, ilmga muhabbat va insonga hurmat kabi mavzular o'rin olgan. She'riyatda zamonasi va xalqining ruhiy holatini, uning orzu va intilishlarini ifodalashda Ogahiy o'ziga xos uslubni yaratgan. U o'z she'rlarida ko'pincha ma'naviy yo'l-yo'riqlarni ko'rsatib, insonlarni axloqiy jihatdan tarbiyalashga qaratilgan g'oyalarni ilgari surgan.

Ogahiy faqat shoir yoki tarixshunos bo'lishidan tashqari, o'z zamonida ma'rifatparvarlik harakatining muhim vakili bo'lgan. U o'zining adabiy va ilmiy asarlari orqali xalqni yuksaltirish, uni ilm va ma'rifatga da'vat etish, uning tarixiy xotirasini saqlashni maqsad qilgan. Ogahiy jamiyatda o'zgarishlarni amalga oshirish uchun ma'rifatga asoslangan siyosat va ijtimoiy taraqqiyotni qo'llab-quvvatlagan. U o'z vaqtida ilm-fan va madaniyatni rivojlantirish uchun juda katta xizmatlarni amalga oshirgan va shu orqali o'zining nomini tarixda o'chmas qilib qoldirgan.

Ogahiy o'zining "ilmni targ'ib qilish" g'oyalarini she'rlarida bayon etgan. Uning she'riyati milliy qadriyatlar va tarixni saqlashda muhim o'rin tutgan. Uning har bir she'ri o'z zamonasining ruhini aks ettirib, jamiyatdagi o'zgarishlarga rag'bat bergan. Ogahiy, shuningdek, she'rlarida ta'limni, ilmni rivojlantirishni, har bir insonni yuksak ma'naviyatga erishishga chaqirgan

Xulosa: Ogahiy — o'z davrining yirik adibi, tarixchisi va ma'rifatparvari bo'lib, tarixni bitishda va jamiyatni ilm-fan orqali yuksaltirishda o'chmas iz qoldirgan shaxsdir. Uning ijodi bugungi kunda biz o'quvchilar uchun ham katta ahamiyatga ega, chunki u nafaqat tarixiy faktlar, balki insoniy qadriyatlar va ma'naviyatni ham o'z asarlarida aks ettirgan. Ogahiy o'z she'rlarida va tarixiy asarlarida zamonasining ruhi, uning orzu va intilishlarini yoritib, tarixni shaxsiy haqiqatga aylantirgan. Uning merosi nafaqat o'z zamoniga, balki kelajak avlodlarga ham katta ta'sir ko'rsatishda davom etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ogahiy, M. R. "**Zubdat ut-tavorix**". Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti, 1970.
2. Karimov, I. "**O'zbek adabiyoti va madaniyati tarixi**". Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar Uyushmasi, 1992.
3. Shodiyev, A. "**Xorazm tarixshunosligi: Ogahiy va uning ta'siri**". Xiva: Xorazm Davlat Universiteti, 2005